

Drie keer *talaq* en je bent een gescheiden vrouw

India kent een levendige traditie van feministisch activisme. Binnen dit feministische actienetwerk bestaat echter weinig aandacht voor de positie van de moslimvrouwen in India. Women's Research and Action Group (WRAG) en Awaaz-E-Niswan, beiden actief in Mumbai, proberen daarom de aandacht te vestigen op de gemarginaliseerde positie van deze Indiase moslima's. Het grootste obstakel binnen deze strijd lijkt te liggen binnen het spanningsveld tussen de twee verschillende soorten rechtssystemen die in India worden gehanteerd: het staatsrecht en het persoonlijk recht.

Het leven van deze jonge Indiase moslima zal voor een belangrijk deel gereguleerd worden door de *Muslim Personal Law*, religieuze wetgeving die betrekking heeft op 'persoonlijke' zaken zoals huwelijk en echtscheiding

Moslimvrouwen in India worden eigenlijk dubbel gediscrimineerd. Dit komt 'omdat zij behoren tot een van de meest gemarginaliseerde groepen in India én omdat maar weinig vrouwenorganisaties zich op hun specifieke problematiek richten', aldus de directrices van de twee vrouwenorganisaties. Naast campagne voeren tegen huishoudelijk geweld en het ontwikkelen van onderwijsprogramma's voor arme vrouwen, zetten de Women's Research and Action Group (WRAG) en Awaaz-E-Niswan zich daarom extra specifiek in voor de positie van de moslimvrouwen in India.

Staatsrecht versus persoonlijk recht

India beschikt over een zeer specifiek juridisch systeem. Afhankelijk van de aard van de betreffende zaak én de religieuze overtuiging kan de Indiase staatsburger zich beroepen op verschillende rechtssystemen. Zo worden criminele delicten en zaken met betrekking tot handel en onderneming berecht door de seculiere staatswetgeving. Deze is voor elke Indiase burger - ongeacht religie - hetzelfde. Waar het echter 'persoonlijke zaken' betreft, kan beroep worden gedaan op de *Personal Laws*. Religieuze geschriften zijn het fundament

voor deze civiele wetgeving. De *Personal Laws* hebben betrekking op uitspraken gerelateerd aan huwelijk, echtscheiding, voogdij, erfenis, alimentatie en adoptie. De vier grootste religieuze groepen in India (hindoes, parsi's, moslims en christenen) beschikken ieder over een dergelijke 'persoonlijke' wetgeving. In plaats van een zaak uit te vechten in de rechtbank consulteert men de betreffende religieuze autoriteit binnen de gemeenschap. In het geval van de moslimgemeenschap in India is de *Muslim Personal Law* gebaseerd op een verzameling van bronnen, waaronder de Sharia. In India worden vrouwen veelal geassocieerd met het privé domein van de

familie. Aangezien de *Muslim Personal Law* recht spreekt over zaken die gerelateerd zijn aan de private sfeer van het islamitisch huishouden, bepaalt deze religieuze wetgeving in grote mate het leven van de moslimvrouwen. In tegenstelling tot de seculiere wetgeving, die door de jaren heen verscheidende veranderingen heeft ondergaan, is de *Muslim Personal Law* - zoals deze in het begin van de 20ste eeuw is ingesteld door de Britten - sindsdien weinig

tot hervorming van de *Personal Law* door religieuze autoriteiten al snel beschouwd als directe bedreiging voor de stabiliteit van de gemeenschap. Een dergelijke rigide houding maakt dat de positie van de vrouw in veel moslim-gemeenschappen weinig veranderd is in de afgelopen eeuw. Een groeiend aantal academici en feministen binnen de moslimgemeenschap pleiten daarom voor de hervorming van de *Muslim Personal Law*.

« De Personal Laws hebben betrekking op uitspraken gerelateerd aan huwelijk, echtscheiding, voogdij, erfreenis, alimentatie en adoptie. In plaats van een zaak uit te vechten in de rechtbank consulteert men de betreffende religieuze autoriteit binnen de gemeenschap »

De activisten van grass-roots organisaties als de bovengenoemde Awaaz-E-Niswan en Women's Research and Action Group zijn twee koplopers in deze strijd. Als leden en medeoprichters van het Muslim Women's Rights Network, een nationale coalitie van vrouwenorganisaties die zich richt op deze problematiek, wijzen zij op de problematische aard van de *Muslim Personal Law*.

Zomaar gescheiden en op straat

De diversiteit aan verschillende islamitische sekten en interpretaties, en het feit dat de wetgeving nauwelijks gecodificeerd is, maakt dat bepaalde praktijken - die ronduit discriminerend en vernederend zijn voor veel vrouwen - nog steeds op grote schaal worden uitgeoefend. Zo zijn moslimvrouwen reeds decennia de dupe van de *triple talaq* of unilaterale echtscheiding. Hiermee kan de echtgenoot, door het uitspreken van driemaal *talaq*, scheiden van zijn vrouw, zonder dat enig weerwoord of verzet van haar kant daar invloed op heeft. De Koran beschrijft deze praktijk echter niet onder de Hanafi Sunni moslims, waar het merendeel van de mos-

lims in India deel van uitmaakt. Toch komt het nog op grote schaal voor. Het gemak waarmee een man van zijn vrouw kan scheiden maakt dat vrouwen om het minste of geringste plotseling gescheiden zijn. Zo werd een vrouw in Darnhang driemaal *talaq* toegeroepen door haar echtgenoot omdat ze die avond geen lever voor hem had gekookt. En kreeg Mumtaz midden op straat, tijdens een ruzie, van haar man te horen dat hij wilde scheiden: 'Ik vroeg hem waarom, maar hij wilde me geen reden geven. Hij heeft nooit een reden gegeven. Opeens was ik een gescheiden vrouw'. En als gescheiden vrouw kan het leven in India moeilijk zijn. Vrouwen worden in hoge mate gedefinieerd als echtgenote en moeder in de Indiase samenleving. Dit maakt dat vrouwen die gescheiden zijn vaak gestigmatiseerd worden. Gevallen van vrouwen die verstoten zijn door familie en gemeenschap vanwege hun plotseling verworven status als gescheiden vrouw komen veelvuldig voor. Echtgenoten weigeren vaak na de scheiding hun ex-vrouw de volgens de Koran verplichte alimentatie te betalen. Zonder enige vorm van levensonderhoud belanden zij in een situatie van structurele armoede. Ook polygamie heeft in veel gevallen nadelige consequenties voor de positie van de vrouw: hoewel de Koran voorschrijft dat een man alleen een tweede, derde of vierde vrouw mag trouwen als hij hen allemaal gelijk kan behandelen, wordt dit in de praktijk in veel gevallen niet nageleefd.

Afschaffen of hervormen?

Dergelijke situaties komen onnodig vaak voor, aldus de activisten van de twee vrouwenorganisaties. Binnen de islam bestaat genoeg ruimte en mogelijkheid om dergelijke praktijken te verbieden en meer rechten voor vrouwen te verkrijgen zonder dat men van het geloof hoeft af te vallen. Een groeiend aantal leden van de islamitische gemeenschap zetten zich in voor een hervorming van de *Muslim Personal Law* binnen het raamwerk van de Islam. 'Wij zijn van mening dat de *Muslim Personal Law* zoals deze nu bestaat discriminerend is voor de vrouw. Het wordt tijd voor een interpretatie van de Koran die meer rechten geeft aan vrouwen. Als feministen streven wij een vrouwvriendelijke interpretatie na'. Hoewel de activisten zelf ook tot islamiti-

foto: Herbert Wiggerman

veranderd. Pogingen tot modernisering worden door religieuze autoriteiten met wantrouwen benaderd en veelal tegengehouden. Een van de bepalende factoren binnen deze gespannen discussie is het feit dat de moslims een minderheid zijn in een land waar bovendien de spanning tussen moslims en de hindoe gemeenschappen nog vaak hoog oploopt. De rellen in Mumbai na de vernietiging van de Babri moskee in Ayodhya in 1992 en de gewelddadigheden in Gujarat in 1998 hebben er toe geleid dat de moslim gemeenschappen zich in grotere mate zijn gaan vasthouden aan de oorspronkelijke vorm van deze islamitische wetgeving. Uit angst voor identiteitsverlies door bedreigende moderne invloeden worden pogingen

sche gemeenschappen behoren, zijn zij, zo benadrukken ze, in de eerste plaats feministen. Feministen die strijden voor gender gelijkheid in elk sociaal domein. Onherroepelijk rijst de vraag op waarom zij niet negatiever tegenover de *Personal Laws* staan. Leidt een seculiere wetgeving, waarin praktijken als *triple talaq* geen plaats hebben, niet tot een verbetering

foto's: Willemijn Lelyveld

Vrouwelijke activisten tijdens International Women's Day

« De rechtszaak van de islamitische vrouw Shah Bano in 1983, die beroep deed op de seculiere wetgeving om alimentatie van haar man te eisen, markeerde het begin van een verhit debat over secularisme, rechten van minderheden en religieuze identiteit »

van de positie van de vrouw? Het debat rondom een afschaffing van de *Personal Laws*, en daarmee het gelijk trekken van de wet voor alle religieuze gemeenschappen tot een Uniform Civil Code (UCC), wordt reeds sinds de jaren vijftig gevoerd. De rechtszaak van de islamitische vrouw Shah Bano in 1983, die beroep deed op de seculiere wetgeving om alimentatie van haar man te eisen, markeerde het begin van een verhit debat over secularisme, rechten van minderheden en religieuze identiteit. Shah Bano won haar zaak en de uitspraak van het hooggerechts-hof ontketende een vloedgolf aan reacties. Religieuze leiders reageerden verontwaardigd op deze overduidelijke aantasting van de autoriteit van de religieuze wetgeving. Om het verhitte klimaat enigszins in te dammen, nam de Indiase Congres Partij een nieuwe wet aan om dergelijke situaties in de toekomst te vermijden. Hoewel in eerste instantie initiatieven tot een uniforme

wetgeving door vrouwenactivisten werden aangemoedigd, bleek het debat gedomineerd te worden door politieke belangen, met name die van rechts politieke hindoe partijen. Bovendien werd al snel duidelijk dat het geen verbetering zou impliceren voor de positie van vrouwen. 'De UCC is in theorie geen slecht plan. Maar het zal, gezien het huidige politieke klimaat en het gecompli-

Vrouwen uit de sloppenwijken van Mumbai die deelnemen aan de voorlichtingsactiviteiten van WRAG

ceerde karakter van de Indiase maatschappij, allerm minst leiden tot een verbetering van de rechten van de vrouw. Het is realistischer om te vechten voor hervorming binnen de gemeenschappen', aldus de feministische activisten.

De 'Nikahnama'

Een zeer concreet wapen waar beide vrouwenorganisaties reeds jaren campagne voor voeren is de implementatie van een standaard huwelijkscontract; de *Nikahnama*. Het huwelijk is volgens de islam een contract tussen man en vrouw, die tijdens de huwelijksceremonie, onder toezien van de Qazi (religieuze leider), door beide partijen wordt ondertekend. En in een contract kunnen clausules worden opgenomen die praktijken als *triple talaq* aan banden leggen, vinden de activisten. Gevoed door hun eigen ervaringen, en in overleg met vrouwen uit de gemeenschappen, hebben zij een eigen standaard contract opgesteld waarin clausules zijn opgenomen die de vrouwen behoeden tegen discriminerende praktijken. Het behoedt de kersverse echtgenote voor *triple talaq*, legt restricties op voor polygamie en zorgt voor verplichte alimentatie na een eventuele echtscheiding. Maar dan moet de echtgenoot - én de religieuze Qazi - wel bereid gevonden worden dit contract te ondertekenen. De activisten zijn zich daarom bewust van het feit dat de snelste weg naar verandering ligt in het overtuigen van de religieuze autoriteiten van hun zaak. Dat is niet altijd eenvoudig. Het nationale orgaan

All Indian Personal Law Board (AIMPLB), dat zichzelf als vertegenwoordiger van de gehele moslimbevolking ziet, wil weinig weten van de initiatieven van de vrouwen. De activisten worden door de leden beschouwd als oproerkraaiers. In het verleden hebben de activisten van beide organisaties meerdere malen pogingen ondernomen tot het aangaan van een dialoog met de leden van de

Een Quazi ondertekent de *Nikahnama* (huwelijkscontract) in het bijzijn van vrouwelijke moslimactivisten

AIMPLB. Dit heeft tot dusverre weinig resultaat opgeleverd. 'Ik erken de autoriteit van de AIMPLB niet, de board bestaat enkel uit mannen. Zij komen bovendien uit de rijkere lagen van de moslimgemeenschap en zijn absoluut niet op de hoogte van wat er zich in de armere gemeenschappen afspeelt', aldus een van de activisten. De activisten trachten nu op lokaal niveau hun ideeën te verspreiden. Middels educatie, voorlichtingsprogramma's en het aangaan van een dialoog met lokale religieuze leiders binnen de gemeenschappen, hopen de vrouwen tot een implementatie te komen van hun vrouwvriendelijke huwelijkscontract. Dit is echter een langzaam proces, waarin de activisten continu moeten opboksen tegen vast gewortelde culturele en religieuze waardesystemen. Toch zijn er enkele successen geboekt. In mei 2005 hebben beide organisaties in het bijzijn van lokale en nationale pers hun *Nikahnama* onder de aandacht gebracht. In diezelfde periode zijn er binnen de gemeenschap, na het vinden van een gewillige Qazi, enkele huwelijken voltrokken waarin de *Nikahnama* van de activisten is gebruikt: 'Dat was een grote doorbraak. Ons doel is om uiteindelijk de hele gemeenschap zover te krijgen dat ze onze *Nikahnama* gebruiken. Maar het is lastig om mensen er van te overtuigen dat het niet anti-Islam is en al helemaal niet tot het uiteenvallen van de gemeenschap leidt. We moeten er hard voor blijven vechten'.

Willemijn van Lelyveld

